

a sorsa ellen, és emberi tisztességét foggal-körömmel védi az ádáz vagy elmezavarodott ártó erőkkel szemben. Katharina vergődése – sok baljós sejtetéssel már az előzőekben is – sötétén szárnyaló tragikus balladává sűrűsödik az elbeszélés („regény”) végkicsengésében. Ekként akár „krónikás balladaként” olvashatjuk a hősnő életregényét.

Zavaros versengés – A romániai zsidó vagyon párhuzamos népi-német „árjásítása” és „nemzeti” románosítása az Antonescu-rezsim idején

Baier, Hannelore: Dubiose Konkurrenz – Arisierung versus Rumänisierung in der Zeit des Antonescu-Regimes. = Spiegelungen. 11. Jg. 2016. No. 1. 55-69. p.

A müncheni délkelet-német történeti-kulturális intézet (*Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas*) folyóiratának 2016. 1. száma tematikus összeállítást szentelt az 1933 után nemzetiszocialista befolyás alá került romániai német folyamatok, a kisebbségi-többségi viszonyok kérdéseinek. A válogatás a koblenz-landaui egyetem evangélikus teológiai intézetének égisze alatt az erdélyi honismereti munkaközösséggel (*Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde*, Heidelberg) és a müncheni intézettel közösen megrendezett workshop referátumaira nyúlik vissza. A workshop célkitűzése, mint a szerkesztői bevezetés elmondja, az ideológiai-politikai keretekre súlyozó elemzések (viszony a Birodalmi Németországgal, a náci ideológiával) meghaladására irányult, akár ha részvizsgálódásokról legyen is szó (sajtó-, kultúr-, illetve tudomány- és gazdaságpolitika), s túl kívánt jutni az egykorú élménymemzedék olykor apologetikus indíttatású vagy szelektív látású megnyilatkozásain vagy az egyoldalúan Erdélyre összpontosult a feltárás a regionális aszimmetriáján is. Úgy látták a szervezők: törleszteni való tartozások halmozódtak fel a többi között főképp a román ideológiai-politikai környezettel fennállt párhuzamok és összefonódások, a kisebbségi németiség gyakran heterogén, esetleg regionálisan is megosztott törekvései, s nem utolsósorban a szociológiai tényezők tekintetében, s

empirikus kimélyítésre szorul az egyházakon belüli viszonyokról alkotott kép, különös tekintettel az Romániai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházra, mely az Erdélyi Szász Evangélikus Egyház nagyromániai utódként továbbra is a szászság egészét identitástudatában meghatározó népegyház szerepét töltötte be. Ez utóbbi témában a nagyszebeni konzisztórium i jegyzőkönyvek – épp a koblenz-landau i Teológiai Intézet részéről folyamatba tett – kritikai kiadása kínál nagy jelentőségű, új forrásanyagot a kutatáshoz. (Ebből merít a tematikus folyóiratszám közleménye a náci ideológiának ellenálló, majd behódolásra kényszerített egyházi életről, melynek ismertetését a Kisebbségkutatás 2016. 4. száma már közölte, ld. 184-188. p.)

*

H. Baier Romániában élő kutatónő tanulmánya birodalmi német és román levéltári források alapján ad bepillantást a romániai zsidó vagyon (ingatlan, gazdasági, termelői tulajdon) kisajátításának menetébe, mely az 1940 szeptemberében hivatalba lépő Antonescu-kormány 1941-es rendeleteivel veszi kezdetét. A célkitűzés: a vagyon államosítása és privatizálása – román etnikai körön belüli kezelésbe adással, illetve eladással vagy „juttatásként”. Felmentést kapnak első világháborús vitézségi érdemrenddel rendelkezők, valamint húsz évnél régebben kikeresztelkedettek. Az állam kilátásba helyez kártalanítást is a kisajátítottaknak, ám ezt végül nem fogatosítja. 1942-ben a rendeletek kijátszásának gátat vető rendelkezés is születik, amely bevallásra kötelezi a zsidókat az 1941 óta fogatosított eladásokról, így módon kibújva a rendelkezések hatálya alól. E hirtelen eladások haszonélvezői a birodalmi német tőkebehatolás, illetve a Berlinből érkező támogatások következtében – a bukaresti „románosítási központ” és a „nemzeti” gazdasági tényezők nagy elégedetlenségére – történetesen többnyire birodalmi, valamint kisebbségi német érdekeltségek, melyek ezzel a románosítás programját megrövidítik. A bukaresti központ és bonyolult hivatali áttételei – tőkehiány, felkészületlenség, korrupciós összefonódások következtében – ugyan kevésbé hatékonyan bánnak azzal is, ami ténylegesen a kezükbe kerül. Szektoronként szerepet játszik mindezek mellett a kivárá végrehajtás is, hogy az aktuális pénzügyi, ter-

melési folyamatokat lehetőleg ne veszélyeztessék. A hozzájutást illetően külön igényeket jelentenek be az Antonescu-kormányt támogató légionáriusok a mozgalmuk betiltásáig (1941).

A második bécsi döntést követően birodalmi német nyomásra közjogi státuszt nyert romániai német népcsoport (*Deutsche Volksgemeinschaft in Rumänien* – DViR) képvisellete hivatalosan is bejelenti igényét már 1940-ben a kisajátított zsidó vagyonszerzésével összefüggésben, kezdetben nem sok eredménnyel. A bukaresti német követségen keresztül 1941 augusztusában jut a kormányfő kezeihez egy „feljegyzés”, amely nyomatékos követeléssel lép fel a zsidó-kisajátítás területileg (az aránylag zárt települtségi régiók szerinti) arányos (számadatokba foglalt) hányadának a német kisebbségi autonómiai javára történő biztosítását, lévén az a Trianon utáni kisajátítások nyomán zsidó kézre jutott eredeti erdélyi szász, bántéri sváb tulajdon. (A bukovinai vagy besszarábiai német vonatkozások nem képezték részét a követelésnek.) Időközben a DViR, karöltve nemzetiszocialista párt-organizációjával, ingatlan-területen már aktivizálja is magát: közösségi úton keresteti a vonatkozó objektumokat, melyek közületi, oktatási célokra alkalmasak lehetnének, akár ha a bukaresti központ még nem jutott el hozzájuk. A kormány és a DViR között áldatlan vitafolyamat veszi kezdetét adott objektumokra formálható „nemzeti” román vagy kisebbségi német jogosultságot illetően. A vitás kérdések gyakran a bukaresti német követségen kötnek ki, s hamarosan állandósulnak a viták a német és a román állam állami szervei között a DViR megfelelő részesedésével kapcsolatban. A tanulmány számos jellegzetes epizódot idéz az egyeztetések és ütközések szövevényes köréből. A DViR birtokába került pénzüzetek, vállalatok stb. hasznát a birodalmi szervek egyébiránt lehetőleg elszivattyúzzák a növekvő hadi kiadások céljaira. A megoldatlan kérdésekkel kisebbségi német részről – felsőbb berlini utasításra – 1943-tól végül inkább már visszakoznak, hogy a két állam érzékeny kapcsolatát mentesítsék az áldatlan vitáktól. Berlin Bukaresttel folyó tárgyalásaiban fő hangsúllyal maga is áttér a kisebbség SS-beszervezésének témájára.

Komáromi Sándor